



Univerza v Ljubljani
**FILOZOFSKA
FAKULTETA**

Simpozij

PROSTORSKI POJMI V ANTROPOLOGIJI IN ETNOLOGIJI

25. maja 2017



Univerza v Ljubljani
**FILOZOFSKA
FAKULTETA**

PROGRAM SIMPOZIJA

Ljubljana, Zavetiška 5, pritličje, P2

Predavanja trajajo dvajset minut, deset minut je namenjenih razpravi.

- 9.00 Pozdravna beseda
- 9.15 Bojan Baskar – **Antropološke krajine prostorskih pojmov**
- 9.45 Miha Kozorog – **Kolovrat na meji: zgodovina in produkcija kraja**
- 10.15 Blaž Bajič – **Krajina, pletež, kvačka**

Moderator: Peter Simonič

Premor (15 minut)

- 11.00 Nataša Gregorič Bon – **Gibanje ljudi in pokrajine v Albaniji**
- 11.30 Ana Svetel – **Prostori Islandije: etnografske skice**
- 12.00 Nataša Visočnik – **Satoyama: prostori pobega od vsakdanjega življenja**

Moderator: Jaka Repič

Premor (15 minut)

- 12.45 Jaka Repič – **Krajina in spomin na prvo svetovno vojno v Julijskih Alpah**
- 13.15 Boštjan Kravanja – **Sveti kraji kot ustvarjalci kulturno specifičnih prostorov in obzorij**

Moderatorica: Ana Svetel

Bojan Baskar

Antropološke krajine prostorskih pojmov

Antropologija razpolaga s širokim naborom prostorskih pojmov, ki pa jih antropologi neredko uporabljajo selektivno in mehanično, pri čemer se marsikdaj zadovoljijo z rabo enega samega pojma. V uvodnem prispevku bomo opravili kartek panoramski pregled za antropologijo relevantnih prostorskih pojmov, od tistih osrednjih in najpogosteje uporabljenih do bolj perifernih in specialističnih, od najabstraktnejših do najkonkretnejših: prostor, kraj (ali mesto), krajina ali pejsaž, okolje, ozemlje ali teritorij, regija, sredina ali milje, *Umwelt* in ne nazadnje narava. Osnovni namen prispevka je spodbuditi k epistemološki refleksiji prostorskih pojmov in njihovih medsebojnih relacij ter k njihovi smotrnejši rabi v antropologiji in etnologiji.

Miha Kozorog

Kolovrat na meji: zgodovina in produkcija kraja

Prispevek govori o gorskem hrbtu Kolovratu kot geografski entiteti vpeti v zgodovinske procese, izrazito povezane z državnimi mejami. Izhodišče je kritika sodobnih antropoloških trendov, ki spodbujajo relacijsko razumevanje prostora na račun drugih, enako relevantnih koncepcij. Relacijski prostor je tekoči prostor množice interaktivno (po Karen Barad pa intraaktivno) povezanih teles, snovi, sil in konceptov, ki v sodelovanju stalno generirajo prostorski tok. Takšna konstelacija prostora je hipna, ahistorična in zanemarljiva hierarhije moči. Kot boljša alternativa se ponujajo marksistične oziroma historično-geografske materialistične koncepcije prostora, npr. ideja o produkciji prostora Henrija Lefebvra in tridelna prostorska matrica Davida Harveyja. Slednja ne zanika relacijskega prostora, temveč ga presoja skozi dodatni prizmi absolutnega in relativnega prostora.

Harveyjev model je nato apliciran na opis Kolovrata. Predstavljeni so relevantni zgodovinski dogodki, ki so na obeh straneh meje različno oblikovali specifično lokalno zavest. Slednjo zaznamuje odročnost, ki (prosto po Edwinu Ardenerju) krepi čuječnost prebivalcev glede lastne krajevne umeščenosti v svetu. Simptom odročnosti je lahko tudi angažma prebivalcev v produkciji kraja. Kot primer tega je predstavljena produkcija krajin spomina na prvo svetovno vojno na Kolovratu.

Blaž Bajič

Krajina, pletež, kvačka

V prispevku bom predstavil krajino in pletež, kot ju opiše britanski antropolog Tim Ingold. Da bi ustrezno zaobjeli omenjena pojma, ju je treba razumeti v odnosu do povezanih Ingoldovih metodološki prijemov, in sicer preseganjem dualizmov kartezijske tradicije in prevračanjem logike inverzije »uradne znanosti«. Pri obeh prijemih gre za premik od reificiranega rezultata k primarnemu procesu njegove produkcije; pri prvem, ki prevladuje v Ingoldovem zgodnejšem delu, je pod vprašaj postavljen nek objekt in njegove lastnosti, pri drugem, ki prevladuje v poznejšem Ingoldovem delu, pa resničnost sama. V svojem prispevku bom torej sledil premiku od naravnega ali kulturnega prostora h krajini in naposled k pletežu ter sklenil, da krajina in pletež utelešata dve različni logiki. Krajina je povezana z »zaprtimi« entitetami, živimi telesi, katerih učinek je postajanje, pletež z »odprtjem« živih entitet, postajanjem kot vzrokom nenehnega generiranja nikoli dokončanih teles. Predvsem pletež je v funkciji afirmacije »gostek«, a »ploske« resničnosti in njej imanentnega življenja, v kateri ni meja, struktur, antagonizmov, središč(a) in obrobij(a) ter protislovij neenakomernega razvoja, zgolj moštvo docela enakopravnih niti. Tako pletež – kljub Ingoldovim trditvam o nasprotnem – ne omogoča zajetja dejanskih (družbenih) procesov, saj jih prikriva in slavi s tem, ko se premakne k domnevno avtentičnemu, neodtujenemu, če že ne večnemu svetu. Skratka, pletež je kvačka.

Nataša Gregorič Bon

Gibanje ljudi in pokrajine v Albaniji

Vsebina referata naslavlja različne oblike gibanj, negibanj, mobilnosti in nemobilnosti, ki generirajo pomene bivanja in okolja v Albaniji. Tako gibanje (*kurbet*) kot tudi negibanje, kot sta dom oz. hiša (*shtëpi*), so pomembne tradicionalne institucije, ki ukoreninjajo poti skozi katere posamezniki pletejo odnose in povezave med posameznimi lokacijami ter zemljevidijo svoj kraj in prostor. Vsebina referata predlaga, da so gibanja in mobilnost ključna za razumevanje albanske družbenosti, njihove pokrajine ter okolja nasploh. Zato morajo biti omenjeni procesi razumljeni in brani v širšem kontekstu, ki v Albaniji poleg gibanja in migracije ljudi, vključuje tudi geomorfološka gibanja in spremembe, ki so na tem območju prisotna že tisočletja.

Ana Svetel

Prostori Islandije: etnografske skice

Islandija je zaradi svoje lege na Srednjeatlantskem hrbtu, kjer se stikata Evrazijska in Severnoameriška tektonska plošča, geomorfološko razigrana dežela s številnimi vulkanskimi in geotermalnimi pojavi. Zaznamujejo jo tudi otoška lega, ledeniška aktivnost in izrazita razlika v dolžini (geografskega) dneva in noči v letnem ciklu. Kako tovrstni fizičnogeografski in geomorfološki vidiki sooblikujejo vsakdanje življenje in zaznavanje okolja, politike prostora, naracije turizma in drugih oblik mobilnosti? Avtorica bo s primeri s svojega terenskega dela predstavila nekaj izhodiščnih etnografskih skic, ki jih bo skušala umestiti v antropološke razmisleke o konceptih odmaknjenosti (Ardener 1987), bivanja (Ingold 2000) in divjine (Descola 2013).

Nataša Visočnik

Satoyama: prostori pobega od vsakdanjega življenja

»Odkrijmo satoyamo«, »Izkusimo satoyamo«, »Sprostimo se v satoyami« je samo nekaj turističnih sloganov, ki vabijo ljudi, da izkusijo »naravo iz dobrih starih časov«. V zadnjih desetletjih sta se v okviru širjenja zavesti o ohranjanju okolja in oblikovanju trajnostnega okolja širila tudi po Japonskem tudi koncepta *satoyama* in *satoumi*, ki simbolizirata naravo. Termin *satoyama* sicer nima specifične definicije, v ožjem smislu pomeni ozemlje s sekundarnimi nasadi gozda in travnikov, v širšem kontekstu pa tudi zajema obdelana zemljišča, naselbine in mokrišča. Pri tem ne gre za naravno pokrajino, ampak za oblikovano, ki naj bi bila rezultat sobivanja ljudi in narave. Pri oblikovanju narave in upravljanju *satoyame* v veliki meri sodelujejo prostovoljci, finančna sredstva pridobivajo na veliko načinov, med njimi tudi skozi t.i. ekoturizem. Tako skozi primeru kraja Shirakawa-go, ki ga promovirajo skozi prej omenjene slogane, raziskujemo koncept »*satoyame*« ali »hribovske vasice«, kjer ljudje živijo z naravo in tako mestnemu človeku nudi pobeg iz vsakdanjega kaotičnega in stresnega urbanega okolja.

Jaka Repič

Krajina in spomin na prvo svetovno vojno v Julijskih Alpah

Predstavitve se osredotoča na konceptualizacijo vojne krajine in oblikovanje spomina na prvo svetovno vojno. Nicholas Saunders v več delih opozarja, da v zgodovinske raziskave prve svetovne vojne, kraj in krajino ponavadi razumejo kot prazno ozadje vojaškemu dogajanju, pa tudi različnim politikam in praksam oblikovanja spomina in vojne dediščine. Po drugi strani pa je več antropologov, arheologov in geografov opozorilo, da kraja in krajine ne moremo razumeti statično in ločeno od človeškega delovanja in izkustva – vzpostavljanje kraja in konceptualizacija krajine sta tesno povezana z družbeno zgodovinskimi procesi. Izkustva in spomini na prvo svetovno vojno so močno vplivali na oblikovanje evropske družbe in različnih dediščinskih politik in praks. Vojna je v gorskem okolju

in zaledju pustila veliko sledi, kot so poti, različna infrastruktura, pokopališča, spomeniki ter drugi krajinski atributi, s katerimi so povezane sodobne prakse (pre)oblikovanja spomina in kraja. V predstavitvi bom premislil nekatere temeljne koncepte, kot so kraj, prostor in krajina ter se osredotočil na procese oblikovanja spomina in dediščine prve svetovne vojne v Julijskih Alpah.

Boštjan Kravanja

Sveti kraji kot ustvarjalci kulturno specifičnih prostorov in obzorij

Antropološke raziskave svetih krajev se najpogosteje nanašajo na njihovo družbenokulturno, zgodovinsko, prostorsko-konceptualno in politično konstrukcijo. Za svoje izhodišče jemljejo tako širše prostorsko koncipirane naracije in metafore, ki najdejo svoje mesto na različnih konkretnih lokacijah (mitologija, legendarna zgodovina, prostorsko izražene vrednote ipd.), kot tudi situacijskost samih svetih krajev in izkušnje, ki izhajajo iz njih (romanja, navezanost na kraj, prizorišča ritualov in verskih praks ipd.). Ta dvojnost med idejnimi in praktičnimi vidiki svetih krajev, med njihovo metaforično geografijo in lokalno izkustveno danostjo, med simbolom kulturno specifične koncepcije prostora in objektom interesov je še bolj izrazita zaradi raznolikih virov in doktrin, iz katerih se napaja njihovo osmišljanje. Obzorja, ki jih evocira njihova preteklost, pogosta sinkretičnost, primerljivost z drugimi svetimi kraji in družbenopolitična dinamika so pogosto v nasprotju z obzorji religijskih doktrin, ki iz svetih krajev ustvarjajo kronotopična središča univerzuma, kozmogonske in eshatološke svetovne osi, različne prostore moči, preнове ipd. Oboje pa je še v kompleksnejšem odnosu z obzorji raznolikih akterjev, romarjev, obiskovalcev, pa tudi tistih, ki se posameznih »svetih krajev« ali krajev moči iz različnih razlogov izogibajo. V končni instanci se v svetih krajih (ali v njihovih omrežjih) ves čas ustvarjajo izkušnje, ki izhajajo iz njihove specifične narativnosti. Ker privabljajo različna obzorja, so njihove prostorske dimenzije heterogene in pogosto v medsebojni napetosti, a prav ta njihova heterotopičnost kaže na njihovo trdoživost v siceršnjem pregovorno razsrediščnem svetu.

Organizacijski odbor simpozija Prostorski pojmi v antropologiji in etnologiji:

Alenka Bartulović, Mojca Bele, Bojan Baskar, Miha Kozorog, Boštjan Kravanja, Jaka Repič, Ana Svetel

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za etnologijo in kulturo antropologijo
Zavetiška 5
1000 Ljubljana
E: eika@ff.uni-lj.si
T: +386 (1) 241 15 20
F: +386 (1) 423 44 97
S: <http://etnologija.etnoinfolab.org/sl/>